

УДК 378.18
DOI: [https://doi.org/10.17721/UCS.2023.2\(13\).05](https://doi.org/10.17721/UCS.2023.2(13).05)

Анастасія ТОРМАХОВА, канд. філос. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0001-7178-850X
e-mail: anastasiia_tormakhova@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СТУДЕНТСЬКІ ІНІЦІАТИВИ ЯК КОМПОНЕНТ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Університет як освітній центр мав важливе культурне значення в європейських містах ще з часів Середньовіччя. Ці інституції були не просто центрами знань, вони також відігравали вирішальну роль у залученні ресурсів, як інтелектуальних, так і економічних, до міста. У статті окреслюються типи студентських ініціатив, які реалізуються в університетському просторі. Наголошується на тому, що заклади вищої освіти є осередками, в яких відбувається взаємодія різних учасників: здобувачів, викладачів, адміністрації, що може мати неформальний характер. Сучасний університет є простором, в якому студентські ініціативи виступають засобом інтеграції здобувачів освіти в неформальній атмосфері. Вони не лише є невід'ємною частиною життя кампусу, а й сприяють розвитку креативності, лідерства та громадської активності. Мета дослідження – проаналізувати роль і значення студентських ініціатив як компонента університетської культури. Результати. Участь у різноманітних об'єднаннях дає студентам можливість спілкуватися з людьми, які мають схожі інтереси та захоплення. Імплементация в університетську культуру допомагає подолати розрив між студентами з різних факультетів чи відділень, сприяючи комунікації й потенційній співпраці. Будь-який проєкт може довести його учасникам, що суспільні зміни досяжні та їх може ініціювати будь-хто, навіть першокурсник. Головне – мати чітке уявлення про цілі свого проєкту, розуміти вимоги до його виконання та заручитися необхідною підтримкою однокурсників, викладачів і керівництва університету. Виявлено, що наслідком студентських ініціатив є участь у різних творчих об'єднаннях – клубах, оркестрах, хоровах чи танцювальних колективах. Також можливі наукові, спортивні об'єднання. Нерідкою є практика організації різноманітних волонтерських проєктів, що спрямовані на забезпечення нагальних потреб соціуму. Широкий спектр ініціатив, які можуть організувати здобувачі освіти, стосується екологічних, політичних питань, упровадження інклюзії чи створення економічних хакатонів. Упродовж останніх років поширились також практики формування студентських ініціатив, які були б спрямовані на покращення якості вищої освіти. Власне студентські ініціативи виступають джерелом трансформації університетської культури, збагачення досвіду комунікації учасників освітнього процесу та шляхом перетворення соціуму.

Ключові слова: університет, студентські ініціативи, культура, комунікація, взаємодія, проєкти.

Вступ

Зклади вищої освіти наразі є унікальними інституціями, що виступають осередками комунікативних процесів, обміну досвідом, знаннями тощо. Нерідко увагу приділяють історичним аспектам функціонування університетів, компонентам, що стосуються формальної освіти, висвітленню проблемних питань, які наявні у процесі підготовки фахівців. Проте університет є також особливим простором, в якому здійснюється неформальне спілкування здобувачів освіти з викладачами, співробітниками, що не стосується безпосередньо навчального процесу. Його роль у функціонуванні університету як унікального культурного інституту, де наявна взаємодія представників різних рівнів підпорядкування, потребує дослідження. У цьому ключі доречно звернутись до висвітлення ролі студентських ініціатив, що організовуються задля учасників університетської спільноти. Вони виступають інструментом впливу на культурне середовище освітнього закладу.

Огляд літератури. Практики волонтерства та їхній політичний характер досліджує Н. Еліасоф у своїй роботі "Політика волонтерства" (2013). Реакцією на цю монографію є публікація Р. Халузи-Ділей (Haluzi-DeLay, 2014). Н. Неплес (Naples, 2020) у праці "Зміни поля жіночих та гендерних студій" розглядає вплив студентських ініціатив на формування нових дисциплін і напрямку розвідок у межах культурологічного та соціального дискурсу. С. Ахмед (2012) аналізує розвиток студентських ініціатив у контексті феміністичного руху. Х. Зінн у праці "Ти не можеш бути нейтральним у потязі, що рухається" (Zinn, 1994) розкриває специфіку власного викладацького досвіду та наголошує на потребах змін, які відбуваються лише за наявності тих, хто їх прагне.

Мета дослідження – проаналізувати роль і значення студентських ініціатив як компонента університетської культури.

Методологія. У статті використовується фактологічний метод задля окреслення практик упровадження студентських ініціатив, які реалізуються в різних ЗВО. Аналітичний метод застосовується з метою висвітлення вектора розвідок закордонних авторів, які подають у своїх публікаціях особливості розвитку студентських ініціатив та їхнього зв'язку з іншими сферами соціокультурного простору.

Результати

Університет є освітнім центром, який починаючи з доби Середньовіччя мав важливе культуротворче значення в містах Європи. Саме навчальні заклади поставали не тільки осередками знань, а й джерелом привернення капіталу, у тому числі людського, до міста. Університети ставали місцем, до якого приїжджали науковці та студенти з різних регіонів, де сприяло створенню космополітичної атмосфери, де були представлені вихідці з різних верств суспільства, країн тощо. Цей культурний обмін збагачував інтелектуальне середовище міста, сприяючи обміну знаннями, ідеями та інноваціями.

Наявність навчального закладу стимулювала місцеву економіку, створюючи попит на товари і послуги (житло, книги, навчальні матеріали). Ще за часів Середньовіччя функціонування університету потребувало як будівель для навчання, так і інших об'єктів, які були невід'ємною частиною життя університетської спільноти. Це й бібліотеки, студентські гуртожитки, адміністративні будівлі. Університети об'єднували людей різного походження, проте в процесі навчання між ними відбувалась взаємодія та виникала соціальна згуртованість.

Зі зростанням кількості університетів, яке можна спостерігати у XX–XXI ст., відбувається процес поступового нівелювання того статусу, що вони мали у Середньовіччі. Хоча такі основні функції ЗВО, як освіта й поширення знань, залишаються незмінними, проте масштаби та вплив університетів трансформувалися відповідно до суспільних запитів і сучасних парадигм. Уні-

верситети сьогодення поєднують представників більш широкого спектра осіб, відмінних за гендером, соціально-економічним та етнічним показниками. Відтепер університети пропонують великий вибір дисциплін, освітніх програм, випускники яких потрібні на ринку праці пост-модерного суспільства. До того ж сучасні ЗВО, як вітчизняні, так і закордонні, поєднані різними дослідженнями та програмами обміну студентами й міжнародного співробітництва, що сприяє формуванню глобального інтелектуального масиву. Хоча університети все ще допомагають створенню суспільних цінностей, їхня роль диверсифікувалася. Вони служать рушіями економічного розвитку, випускаючи кваліфікованих фахівців для різних галузей і сприяючи культурному збагаченню. Проте розкриття цих базових функцій, які предствлені в сучасному університетському просторі, не спроможне схарактеризувати всю повноту значення освітніх закладів. Значну роль відіграють різні студентські ініціативи, які виступають засобом інтеграції здобувачів освіти в неформальній атмосфері. Вони не лише є невід'ємною частиною життя кампусу, а й сприяють розвитку креативності, лідерства та громадської активності.

Серед різних студентських ініціатив можна згадати об'єднання різного формату: організації, клуби, братства тощо. Їхній спектр містить вкрай широкий перелік творчих, спортивних і наукових колективів. Є й такі, що спрямовані на розвиток мистецьких здібностей: театральні студії, оркестри, хори, танцювальні гуртки, літературні клуби, команди КВК; спортивних умінь: команди, клуби тощо; ораторських навичок: дебати, політологічні, філософські чи культурологічні клуби. Їх функціонування в університетському просторі може бути доволі довготривалим, а може й реалізовуватись упродовж утілення певного короткого проекту.

Участь у різних об'єднаннях надає студентам можливість спілкуватися з однодумцями, які розділяють їхні захоплення. Фактор інтегрування в загальноуніверситетську культуру, де нерідко нівелюється розмежованість, що наявна між представниками різних факультетів чи інститутів, обумовлює їхню важливість для розвитку комунікації та подальшої співпраці. Кожен, навіть невеликий проєкт, спроможний забезпечити впевненість у тому, що зміни в соціумі можливі й розпочати їх може будь-хто, навіть першокурсник. Головне – чітко усвідомлювати цілі свого проєкту, розуміти, що потрібно для його реалізації, та отримувати відповідну підтримку з боку колег-студентів, викладачів й адміністрації ЗВО.

Доцільно виокремити, які ж типи студентських ініціатив найчастіше реалізуються в університетському просторі. Доволі поширеною в умовах сьогодення стала практика впровадження студентами різних громадських і волонтерських проєктів. Наприклад, студенти філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка за підтримки профспілкової організації, керівництва факультету щорічно проводили благодійні ярмарки та аукціони, культурно-мистецькі заходи, метою яких був збір коштів для дитячих будинків. Зокрема у період із 2017-го до 2021 р. було реалізовано такі проєкти, як WeAreUkrainians, благодійні побачення, "Хто вище на Олімпі?", "Розумники/розумниці" тощо. Щорічною практикою була організація конкурсів краси, як, наприклад, "Муза філософії", яка об'єднувала студентів філософського факультету.

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну призначення зборів змінилось відповідно до нових життєво важливих запитів, як-от закупівля різноманітного обладнання для військових (амуніції, харчів, дронів,

автівок). Частіше це здійснювалось, як правило, для студентів чи викладачів університету, що перебувають у лавах ЗСУ. Зокрема, у багатьох проєктах задля підвищення інтересу цільової аудиторії запрошувались представники професорсько-викладацького складу. Найчастіше апробовувались такі формати, як аукціони побачень, інтелектуальні чи розважальні змагання, що інтегрували представників одного чи декількох підрозділів. У них могли брати участь студенти всіх років навчання та спеціальностей.

Численні волонтерські проєкти, облаштовані здобувачами освіти, виступають не лише засобом допомоги іншим учасникам університетської спільноти, а й істотним внеском у вирішення важливих соціальних проблем і шляхом долучення до спільноти. Подібні проєкти можна реалізовувати як в офлайн-, так і в онлайн-форматі, саме тому вони виявили свою життєвість від початку пандемії Covid-19 і продовжують організовуватись дотепер. У період до 2020 р. однією з поширених форм студентських ініціатив були службові поїздки й інформаційно-просвітницькі програми, які могли облаштовуватись як у приміщенні університету, так і за його межами.

Сучасна дослідниця студентських волонтерських ініціатив Н. Еліасоф указує на те, що волонтерство як участь у вирішенні соціальних проблем може привести до запитання, чому світ є таким, яким він є, і до пошуку відповідей, які виходять за межі благодійності. На цьому вона наголошує у своїй роботі "Політика волонтерства": "Якщо ми хочемо запобігти лихам, які спричинили потребу у волонтерах, нам часто доводиться виходити за межі особистої турботи, щоб з'ясувати, чому її не вистачало в першу чергу" (Eliasoph, 2013, p. 162). Еліасоф переконана, що волонтерські практики студентів неминуче є політичними, проте цієї думки дотримуються не всі автори. Приміром, Р. Халуза-Ділей зазначає, що не всі волонтерські проєкти займаються соціально-політичними питаннями, адже в волонтерство в дитячих спортивних організаціях або в реабілітаційному притулку для постраждалих тварин.

Позитивним аспектом студентських ініціатив є те, що вони можуть мати різну спрямованість, не лише творчо-мистецьку, а й підприємницьку, соціальну, психологічну, інклюзивну, ту, що пов'язана зі сферою фізкультури та спорту. Наразі актуальність мають різні хакатони та інноваційні конкурси, що виступають основою для стартапів, платформами для розроблення та презентації бізнес-ідей чи технологічних інновацій. Почали впроваджуватись студентські ініціативи, пов'язані з екологічними питаннями, зокрема ті, що дотичні до проблеми скорочення відходів, переробки сміття, турботи щодо зміни клімату. Не менш актуальні проєкти, які спрямовані на створення інклюзивного середовища та просування ідеї культурного різноманіття. Студентські угруповання завжди були відкриті до боротьби проти соціальної несправедливості, що супроводжувалось організацією протестів, інформаційних кампаній за ідеали, які вони вважають доцільними.

Традиційно в університетах поширювались програми стосовно підтримки здорового образу життя, що реалізовувалось у численних спортивних секціях, організації марафонів, змагань, занять фітнесом чи тренінгів для підтримання фізичного та психічного балансу. Особливо в умовах воєнних дій вкрай актуальними стали ініціативи, пов'язані з підтриманням психічного здоров'я студентів і співробітників. Зокрема, почали впроваджуватись групи підтримки однолітків, які спрямовані на зняття стресу й облаштування інформаційних кампаній

з питань психічного здоров'я. Не менш важливими є практики, що пов'язані з програмами студентського наставництва, кураторства, які стосуються інтегрування нових здобувачів освіти до університетської культури. Вони дозволяють облаштувати кооперацію між представниками різних років навчання, які будуть спільно працювати до досягнення освітніх цілей.

Упродовж останніх років поширились також практики формування студентських ініціатив, які були б спрямовані на покращення якості вищої освіти. Це і впровадження гостьових лекцій з провідними діячами різних галузей культури (політологами, журналістами, режисерами, музикантами, військовими), практика висловлення власних думок щодо можливостей змін у впровадженні освітніх програм. Зворотний зв'язок відбувається завдяки комунікації з гарантантами програм, викладачами, керівництвом випускових кафедр, факультетів, представниками студентського самоврядування, а також через анкетування. Всі вони так чи інакше створюють хоч і строкату, але різноманітну й динамічну культуру кампусу. Вони дають студентам можливість узяти на себе відповідальність за свою освіту та зміни в ній.

Наприклад, саме завдяки кооперації представниць студентських ініціатив та активісток було впроваджено низку курсів, які пов'язані з гендерними студіями. Н. Неплес указує, що їхні розробки щодо маловідомих діячок культури та мистецтва стали основою для впровадження феміністичних курсів. "За підтримки студентів й активісток жіночого руху викладачки та студентки різних дисциплін створювали незалежні дослідження та курси, які часто неформально викладали про жінок-письменниць, художниць та філософів, які були маловідомими або недооціненими" (Неплес, 2020, с. 4). У відповідь на запити студентської організації деякі з цих курсів були додані до навчальної програми і стали основою для програм жіночих студій.

При реалізації студентських ініціатив може виникнути ряд питань, що стосуються етики взаємодії учасників освітнього процесу. Адже студентські ініціативи та участь у них так чи інакше впливають і на освітній компонент, і на рейтингові позиції здобувача освіти. Можливе навіть зниження рівня успішності студента внаслідок залученості в ту чи іншу ініціативу. Якщо студент є активним учасником та організатором різноманітних проектів, він може менше уваги приділяти навчальному процесу. Нерідко гравці КВК витрачали час, який відводиться для навчального процесу (лекційних, практичних і семінарських занять), на тренування з командою, участь у концертних заходах і змаганнях. За участь у проектах студенти отримують додаткові бали, які враховуються при складанні загального рейтингу здобувачів. Подібна практика прийнята у багатьох вітчизняних ЗВО. Це є слушною ідеєю, що сприяє активізації студентської активності. Водночас можна згадати і низку негативних аспектів, пов'язаних з розвитком студентських ініціатив. Насамперед залишається мало часу та сил для опанування дисциплін освітньої програми, унаслідок чого власне рівень успішності може знижуватися. Участь у різноманітних ініціативах сприяє тому, що студент фактично стає медійною персоною – "обличчям" структурного підрозділу. Завдяки цьому студент стає відомий адміністрації факультету й університету. Це може сформулювати бажання додатково відзначити активність здобувача освіти, особливо якщо її результати є вкрай вдалимими. Водночас оцінювання проєктної діяльності студента замість його реальних знань може спричинити невдоволення колег-одногрупників, які спроможні засудити подібні практики й

викликати хвилю обурення, у тому числі звинувачення в академічній недобросовісності. Саме тому потрібне впровадження гнучких механізмів оцінювання внеску студента в різноманітні ініціативи, які б не дискредитували досягнення на освітній ниві.

Сучасна дослідниця, що займається питаннями фемінізму, Сара Ахмед, висловлює думку про те, що студентські ініціативи кидають виклик і руйнують інституційні норми, що увічнюють нерівність та виключення. Студентські рухи можуть привернути увагу до структурних проблем в університетах і підштовхнути до змін. Саме завдяки учасникам студентських спільнот можуть створюватися запити до університетської адміністрації та викладачів, закликаючи їх вирішувати системні проблеми й позбавлятися упереджень. Форми звернення є різними – це протести, відкриті листи та пряма взаємодія з тими, хто приймає рішення. Дезорганізація, часто спричинена студентськими ініціативами, може стати рушієм навчання і зростання університету, адже спонукає до критичного осмислення існуючих практик. Саме тому їхнє впровадження дозволяє вирішити низку питань, і завдяки студентській небайдужості та активізму формується підґрунтя до скасування неефективних чи дискримінаційних практик.

Виникає питання, то чи потрібні студентські ініціативи? Звісно, бо вони є невід'ємною частиною життя академічної спільноти. Завдяки організації концертів, конкурсів чи фестивалів, в яких беруть участь здобувачі освіти, відбувається неформальна комунікація не лише між студентами, а й між студентами та викладачами. У ході проведення різноманітних заходів устанавлюються контакти, що можуть служити запорукою для формування не лише товариських, а й подальших професійних відносин. Участь у студентських ініціативах спроможна виступати не лише засобом для вияву активності студента, а й розкрити ті сфери його творчості, що досі ним не розвивались достатньою мірою. Приміром, Антон Тимошенко, відомий український стендап-комік, який навчався в Київському університеті на спеціальності "Політологія"; будучи студентом, брав участь у іграх КВК. І саме його гумористичний талант, що розвинувся під час цих неосвітніх заходів, сприяв тому, що він наразі відомий не як політолог, а як стендапер, що має успіх в медійному просторі України. Причому його гумор відрізняється від жартів колег, адже виявляє філософсько-політологічну освіченість випускника Київського університету. У своїх виступах він прагне бути не просто коміком, а скоріше тим, хто вміло просуває певну ідеологію та здатний формувати світоглядні принципи у молодого покоління. Говард Зінн, автор праці "Не можна бути нейтральним у потязі, що рухається", розкриває свої міркування про викладацький досвід та активізм. "Ви читаєте книгу, ви зустрічаєте людину, ви отримуєте один-єдиний досвід, і ваше життя певним чином змінюється. Тому жодна дія, навіть найменша, не повинна бути відкинута чи проігнорована" (Zinn, 1994). Для Зінна ця плінність політичної свідомості стосується людей, які можуть бути абсолютно пасивні в один момент, але спонукані до дії в інший. Ця характеристика стала основою для виникнення масового руху, який спричинив чималі зміни. Саме тому доцільно створювати умови для розвитку ініціатив, що можуть мати перетворювальний характер.

Висновки

Студентські ініціативи мають різний характер і спрямованість. Проте кожна з них є важливим внеском у загальну університетську культуру. Здобувачі освіти є

агентами змін, що здатні не лише впливати на функціонування університетських служб, кампус, освітній процес, а й допомагати перетворювати соціальний простір. Університети є не тільки освітніми центрами, але й ареною для взаємодії між різними зацікавленими сторонами. У сучасному університеті студентські ініціативи відіграють вирішальну роль, адже сприяють розвитку креативності, лідерства та громадянської активності серед студентів. Спектр можливих ініціатив є широким й охоплює творчі, екологічні, політичні, спортивні, економічні проекти. Останнім часом набирає обертів практика формування студентських ініціатив, спрямованих на підвищення якості вищої освіти. Ці ініціативи у своїй сукупності служать катализатором трансформації університетської культури. Посилюючи динаміку комунікації між учасниками освітнього процесу, вони сприяють переформатуванню як академічного середовища, так і суспільства в цілому. Студентські ініціативи виконують центральну функцію в еволюції університетських просторів. Вони виходять за межі навчальної діяльності, відіграючи ключову роль у розвитку важливих життєвих навичок, вихованні активної громадянської позиції й переосмисленні університетського досвіду для всіх учасників. Виступаючи рушіями трансформації, ці ініціати-

ви збагачують структуру вищої освіти, покращують комунікацію та каталізують ширші суспільні зміни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Ahmed, S. (2012). *On Being Included: Racism and Diversity in Institutional Life*. Duke University Press.
 Eliasoph, N. (2013). *The Politics of Volunteering*. Polity Press, Malden, MA.
 Haluza-DeLay, R. (2014). Nina Eliasoph: The Politics of Volunteering. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 25. P. 1335–1336. 10.1007/s11266-014-9457-y.
 Naples, N. A. (2020). The Changing Field of Women's and Gender Studies. *Companion to Women's and Gender Studies*, 1–22. doi:10.1002/9781119315063.ch1
 Zinn, H. (1994). *You Can't Be Neutral on a Moving Train: A Personal History of Our Times*. Beacon.

REFERENCES

- Ahmed, S. (2012). *On Being Included: Racism and Diversity in Institutional Life*. Duke University Press.
 Eliasoph, N. (2013). *The Politics of Volunteering*. Polity Press, Malden, MA.
 Haluza-DeLay, R. (2014). Nina Eliasoph: The Politics of Volunteering. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 25. P. 1335–1336. 10.1007/s11266-014-9457-y.
 Naples, N. A. (2020). The Changing Field of Women's and Gender Studies. *Companion to Women's and Gender Studies*, 1–22. doi:10.1002/9781119315063.ch1
 Zinn, H. (1994). *You Can't Be Neutral on a Moving Train: A Personal History of Our Times*. Beacon.

Отримано редакцією журналу / Received: 24.10.23
 Прорецензовано / Revised: 01.11.23
 Схвалено до друку / Accepted: 01.11.23

Anastasiia TORMAKHOVA, PhD (Philosophy), Assoc. Prof.
 ORCID ID: 0000-0001-7178-850X
 e-mail: anastasiia_tormakhova@knu.ua
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

STUDENT INITIATIVES AS A COMPONENT OF UNIVERSITY CULTURE

The university, as an educational center, had great cultural significance in European cities since the Middle Ages. These institutions were not just centers of knowledge, they also played a crucial role in attracting resources, both intellectual and economic, to the city. The article outlines the types of student initiatives implemented in the university space. It is emphasized that higher education institutions are centers where interaction between different participants – students, teachers, and administration – is possible in an informal way. Nowadays university is a space in which integration of students in an informal atmosphere takes place through student initiatives. As an integral part of campus life, they also contribute to the development of creativity, leadership, and civic engagement. The purpose of the study is to analyze the role and importance of student initiatives as a component of university culture. Results: Participation in various associations allows students to communicate with people who have similar interests and hobbies. Inclusion in the university culture helps bridge the gap between students from different faculties or departments by facilitating communication and potential cooperation. Any project can prove to its participants that social change is achievable and can be initiated by anyone, even a freshman. The main thing is to have a clear idea of your project's goals, understand the requirements for its implementation, and enlist the necessary support from fellow students, teachers, and university management. It has been found that the result of student initiatives is participation in various creative associations, such as clubs, orchestras, choirs, or dance groups. Scientific and sports associations are also possible. Quite often it leads to organizing various volunteer projects aimed at meeting the urgent needs of society. A wide range of initiatives that students can organize relate to environmental, political, inclusion, or economic hackathons. In recent years, the practice of forming student initiatives for improving the quality of higher education has also spread. Student initiatives are a source of enriching the communicative experience between participants in the educational process and the transformation of university culture and society in general.

Keywords: university, student initiatives, culture, communication, interaction, projects.